

BARANAUSKŲ SILVA RERUM¹

Tomas Andriukonis

Vilniaus universiteto

Lietuvių literatūros katedros doktorantas

Straipsnyje pristatoma Antano Baranausko šeimos rankraštinė knyga Ułamki... (1855 m.), kuri nagrinėjama XIX a. rankraštinės literatūros kontekste bei priskiriama prie silva rerum pobūdžio knygu. Knygos pobūdis, atsiradimo aplinkybės bei adresatai aptariami pasitelkus tekstinės bendrijos konceptą. Nagrinėjant Ułamki... struktūrą, jos sudarymo principus bei knygos siūlomą skaitymo specifiką, siekiama atrasti naratyvą, jungiantį skirtingus ir iš pirmo žvilgsnio nesusijusius šios silva rerum tekstus ir piešinius.

I

Kone visus ankstyvuosius Antano Baranausko eilėraščius² – o tai daugiau nei aštuonios dešimtys tekstų – žinome iš dviejų šaltinių: eilių seksterno *Wiersze* bei namų knygos *Ułamki moich uczuć...* Šie XIX a. viduryje rašyti ir plačiau nežinoti kūriniai (išimtį sudarytų eilėraštis „Do Karoliny P.“, kurio kupiūruotas variantas publikuotas antrajame 1857 m. *Teka Wileńska* numeryje), po Baranausko mirties ilgą laiką funkciona-

vo tik kaip medžiaga jo biografijai. Nors apie lenkiškuosius tekstus žinota³, publikavimu susirūpinta gerokai vėliau – visas jų korpusas pirmąsyk paskelbiamas 1970 m., Reginos Mikšytės parengtų *Raštų* pirmajame tome⁴, t. y. praėjus mažiausiai 120 metų nuo eilėraščių parašymo. Tokį neskubrumą lėmė kelios priežastys. Viena iš jų sietina su eilėraščių pobūdžiu – dažno jų progiskumas, orientacija į labai aiškia ir apribotą (dažniausiai vienkartinę) komunikacinę situaciją bei priklausymas rankraštinių tekstų kultūrai ilgą laiką minimus kūrinius sergėjo nuo spaustuvės preso. Smarkiai susaistyti su konkrečiu įvykiu (pvz., 1852 m. patarėjienės Višnevskos vardadieniu) bei neturėdami didesnės estetinės įtaigos, šie

¹ Tomas Andriukonis dėkoja už Lietuvos mokslo tarybos projekto „Studentų mokslinės veiklos skatinimas“ (VP1-3.1-ŠMM-01-V-02-003) paramą. Projektas yra finansuojamas pagal Žmogiškųjų išteklių plėtros veiksmų programos 3 prioritetą „Tyrėjų gebėjimų stiprinimas“ iš Europos socialinio fondo ir Lietuvos Respublikos valstybės biudžeto lėšų.

² Ankstyvaisiais čia vadinami tekstai, kurti iki Baranausko apsisprendimo rašyti lietuviškai studijų Varnių seminarijoje metu (jie, beje, sudaro didžiąją visų eiliuotų Baranausko kūrinių dalį). Pažymėtina, kad ši riba yra sąlyginė, mat lietuviškus kūrinius Baranauskas rašė ir anksčiau, kaip kad rašė ir lenkiškus vėliau, tačiau minimasis perėjimas susijęs su esmingesnėmis, tačiau šiame tekste nenagrinėsimomis eilėraščių permainomis.

³ Pirmojoje Baranausko rinktinėje, Seinuose išleistų *Vyskupo Baranausko raštų* „Prakalboje“ rašoma: „Šioje knygelėje skaitytojas [...] taip-pat nerask parašė vyskupas lenkų kalboje“ (*Vyskupo Baranausko raštai*, Seinai: Laukaičio, Dvaranausko, Narjausko ir B-vės spaustuvėje, 1912, 4.)

⁴ Antanas Baranauskas, *Raštai I*, Vilnius: Vaga, 1970.

tekstai, nors ir sudarantys didžiąją poetinio Baranausko palikimo dalį, tyrėjams didesnės intrigos nekėlė. Net ir publikuoti, jie buvo daugiau kaip eilėraščiai, liudijantys ankstyvąją Baranausko kūrybinę veiklą – tai savotiškas pre-Baranauskas ar Baranauskas-iki-Baranausko.

Tačiau susidūrus su minėtais ankstyvųjų Baranausko tekstų šaltiniais, saugomais Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto rankraštyne (LLTR), tampa aišku, kad, nepaisant didelio darbo, atlikto šifruojant, komentuojant ir ruošiant leidybai ankstyvuosius Baranausko eilėraščius, jiems dar reikalinga papildoma aiškinimo pastanga, nukreipta į pačius šaltinius. Šiame straipsnyje siekiama *pristatyti* vieną iš tų šaltinių – Baranauskų *silva rerum*. Kadangi ši knyga neturi pavadinimo, toliau ji bus vadinama pagal savo *incipit*, t. y. pirmąjį pirmosios jos dalies antraštės žodį – *Ulamki...*⁵

II

Iki šiol *Ulamki...* vadinta rankraštiniu Baranausko eilėraščių rinkinėliu⁶, tačiau šis aprašomojo pobūdžio apibūdinimas neatrodo tinkamas, mat tai nėra nei *vien tik* Antano Baranausko, nei *vien tik* eilių rinkinėlis. Be to, taip iš akių pametama šios *silva rerum* kultūrinė forma. Štai kaip Maria Zachara apibūdė *silva rerum*:

[Jos] buvo rašomos jų savininkų asmeniniams arba nedidelio šeimyninio ar kaimynų rato poreikiams. Atsižvelgiant į knygos kūrėjo intere-

⁵ Visas antraštės pavadinimas yra toks: *Ulamki moich uczuć czyli okruszyny żywiołów karmiących się w mojej duszy w pobycie w Rossiejniach. Tam i w Kowne złona wydobyte, w gruby rym spowite i rodzicom ofiarowane.*

⁶ Antanas Baranauskas, *Raštai I*, Vilnius: Baltos lankos, 1995, 391.

sus, užsiėmimus ar poreikius, čia buvo įrašomi įvairiausi (taip pat ir literatūriniai) tekstai. [...] *Silva rerum* autoriai, kaip priežastis, paskatinusias juos rašyti šias knygas, dažnai pateikdavo religines, visuomenines (nauda ateinančioms kartoms), taip pat ir asmenines priežastis (noras išgarsinti savo ar savo giminės vardą).⁷

Tad *silva rerum* galime vadinti (1) už oficialiųjų institucijų ribų sukurtą rankraštinę knygą, (2) skirtą naudoti privačioje ar / ir artimiausioje aplinkoje, čia (3) sudėti tekstai pasižymi įvairumu bei nevienalytiškumu (šis bruožas galioja ne visoms *silva rerum*). Kaip bus matyti vėliau, *Ulamki...* išsitenka tokios apibrėžties ribose.

Norint kontekstualizuoti *Ulamki...*, reikėtų bent trumpai aptarti bendresnius XIX a. rankraštinės knygos kontekstus. Visų pirma pažymėtina, kad šiame šimtetyje apie rankraštines knygas kalbėtina kaip apie atsirandančias ir funkcionuojančias privačioje aplinkoje ar apibrėžtame žmonių rate. Institucijos tokių knygų jau nerengė. Čia pirmiausiai minėtina amžiaus pradžioje dar gyvuojanti iš Abiejų Tautų Respublikos (ATR) paveldėta bajoriškosios raštijos tradicija, kurią aiškiausiai ir reprezentuoja *silva rerum* (nors *silvas* dažniausiai rašė bajorai, tačiau tai nebuvo *tik* bajorams būdinga praktika). Viena iš žinomiausių XIX a. Lietuvoje rašytų *silva rerum* yra Dionizo Poškos *Psczółka w Baublu* (nusistovėjo nuomonė, kad išlikusi knyga – tik pirmasis dvitomės Poškos rankraštinės knygos tomas⁸). Vis dėlto

⁷ Maria Zachara, „Silva Rerum“, in: *Słownik literatury staropolskiej*, Wrocław-Warszawa-Kraków: Zakład Narodowy imienia Ossolińskich Wydawnictwo, 1998, 872–873.

⁸ Žr.: Michał Brensztejn, *Dionizy Paszkiewicz, pisarz polsko-litewski na Żmudzi w pierwszej połowie XIX*

XIX a. yra bajoriškosios raštijos tradicijos (kuri intensyviausiai reiškėsi XVII–XVIII a.) blėsmo laikas, nulemtas tiek plintančios bei pingančios spaudos, tiek nuosmukio, kurį po Respublikos padalijimo patiria šis luomas. Tai matyti ne tik iš mažtančio tokių knygų skaičiaus – pasikeitusių santykių rodo ir prasidėjęs senesniųjų *silva rerum* spausdinimas (pvz., 1836 m. išleidžiami ir išpopuliarėja XVII a. pabaigoje rašyti Jano Chryzostomo Paseko *Pamiętniki*). Beje, net blėstanti tradicija tam tikrais atvejais išsilaiko iki XIX a. pabaigos – čia galima paminėti Kajetano Kraszewskio (Ignaco Kraszewskio brolio) rašytą *Kronika domowa Silva rerum: wspomnienia i zapiski dzienne z lat 1830–1881*. Tačiau *silva rerum*, kaip minėta, nebuvo tik bajorų praktikuojamas raštijos žanras, be to, nykdamas tarp bajorų, tokios knygos išsilaiko kituose visuomenės sluoksniuose (pvz., vis raštingesniais tampančių valstiečių) ir, transformuodamasi į naujus pavidalus, tokius kaip iškarpų ar receptų knygos ir kt., išlieka iki dabartinių laikų (palankią terpę šiai kultūrinei formai egzistuoti suteikia internetas).

Silva rerum – nėra tik ATR teritorijai būdingas reiškinys, tik kitose šalyse tokios knygos vadintos *commonplace books*, *les livres de raison*, *Hausbuch*, *notizie della famiglia*, *chatniaja kniga*⁹ ir kt. Rogero

wieku, Wilno, 1934, 27 (beje, Brensztejnus pirmasis *Pszczółka w Baublu* identifikavo kaip *silva rerum*, tačiau šiame kontekste Poškos knyga išsamiau nenagrinėta); Vytautas Vanagas, *Dionizas Poška*, Vilnius: Pradai, 1994, 40; Paweł Bukowiec, *Dwujęzyczne początki nowocześniejszej literatury litewskiej*, Kraków: Universitas, 2008, 104.

⁹ Stanisław Roszak, *Archiwa sarmackiej pamięci. Funkcje i znaczenie rękopiśmiennych ksiąg silva rerum w kulturze Rzeczypospolitej XVIII wieku*, Toruń: Wy-

Chartier manymu, toks rankraštinių knygų tipas buvo labiausiai išplitęs:

Išties, vyraujanti rankraštinės knygos forma yra registras (arba, kaip sako italai, *Libro zibaldone* – knyga-mišinys). Šiose, pačių skaitytojų perrašytose, vidutinio ar mažo formato knygosose naudojami įvairūs kursyvo variantai bei nėra jokių papuošimų. Tai iš pažiūros netvarkingi įvairiausių tekstų rinkiniai, kuriuose rašoma proza ir eilės, maldos ir techniniai aprašymai, dokumentai ir išgalvotos istorijos. Šios kompiliacijos atsirasdavo už tradicinių rankraštines knygas gaminančių institucijų ribų, jos buvo kuriamos pasauliečių, kuriems kopijos gamyba buvo būtina parengiamoji skaitymo sąlyga. Būdingas tokių knygų požymis – visiškai nėra autorinės funkcijos. Tokiai knygai suteikia vientisumo tikrai tapatumas žmogaus, kuriam ji skirta ir kuris ją paruošė savo rankomis¹⁰

Citatoje Chartier „knygų-mišinių“ vientisumą sieja su jas rašančiojo tapatybe. Tačiau, kaip bus matyti vėliau, *Ulamki...* yra ne asmens sau rašoma knyga, o kolektyvinis šeimynos narių tekstas. Todėl šios, iš pažiūros padrikos, knygos vieni-jantis veiksnys yra bendra šeimynos tapatybė, kuri formuoja rašymą ir yra jo formuojama. Tad šiai tapatybei priklausantys pasakojimai Baranauskų *silva rerum* yra ryškesni ir aiškiau artikuliuoti bei tekstu-alizuoti.

Pažymėtina, kad, kalbant apie rankraštines knygas, parašytas už tradicinių knygas leidusių institucijų ribų, neišvengiamai atsiranda nesklandumų, mat, nesant aiškesnio reglamentavimo, rankraštinės tradicijos tekstų rinkinių apibūdinimas yra

dawnictwo Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, 2004, 12.

¹⁰ Роже Шартъе, *Письменная культура и общество*, перевод: Ирина Стаф, Москва: Новое издательство, 2006, 68.

komplikuotas ir priklausomas nuo dalinių sprendimų. Didžiausia painiava kyla, kai mėginama spaudos technologijų suformuluotas sąvokas pritaikyti rankraštiniams tekstams. Ši rankraščio ir spaudinio medijų sąveikos problema mūsų literatūrologijoje, regis, nėra tematizuojama, nors su ja nuolatos susiduriama. Dėl to tekstų nominacijos įvairuoja, o mokslininkai pasitelkia neutralesnius aprašomuosius, kultūrinės rankraščio formos neatliepiančius įvardijimus. Tad, tarkim, vietoj „knyga“, rašoma: „rinkinys“, „rinkinėlis“, „pluoštas“ ir pan. Antai *Psczólka w Baublu* vienur vadinama rankraščių rinkiniu¹¹, kitur rankraštine knyga¹²; ruoštas išleisti, bet dėl cenzūros rankraščiu likęs Valerijono Ažukalnio veikalas *Raszej Letuwiszki tikras runkas, Iżguldimey ir Siekioimey* tiek eilėraščių rinkiniu¹³, tiek eilėraščių rinkinio rankraščiu¹⁴; anksčiau minėtas Baranausko eilių seskternas *Wiersze* vadinamas lenkiškųjų eiliavimų rankraštiniu rinkiniu¹⁵ ir t. t. Paminėti atvejai nėra išskirtiniai – jie rodo bendresnį tokių tekstų nominacijų sumišimą.

III

Jau minėta, kad *silva rerum* paprastai skiriamas ribotam skaitytojų ratui, kuris „užsiverdavo ties pavieto ribomis ar tiesiog

¹¹ Dionizas Poška, *Raštai*, Vilnius: Valstybinė grožinės literatūros leidykla, 1959, 7.

¹² Vytautas Vanagas, *Dionizas Poška*, Vilnius: Pradai, 1994, 40.

¹³ Juozas Girdzijauskas, „Laiko skola“, in: Valerijonas Ažukalnis, *Raštai lietuviški*, Vilnius: Vaga, 1968, 6.

¹⁴ Valerijonas Ažukalnis, *Raštai lietuviški*, Vilnius: Vaga, 1968, 307.

¹⁵ Antanas Baranauskas, *Raštai I*, Vilnius: Baltos lankos, 1995, 391.

giminių-kaimynų ratu“¹⁶. Čia esama specifinės komunikacinės struktūros, kurią gerai nusako Zbigniewo Morsztyno, Radvilų globoto, garsaus Baroko poeto rankraštinės knygos pavadinimas – *Naminė mūza (Muza domowa)*. *Ulamki...* „mūza“ sietina su Baranauskų namais (tai nereiškia, kad jais buvo apribota¹⁷). Tad aptariant rankraštinių knygų funkcionavimą, galima kalbėti apie tam tikras bendruomenes, kuriose šie tekstai atsirasdavo ir funkcionavo. Šiame straipsnyje jos bus vadinamos tekstinėmis bendruomenėmis.

Tekstinės bendruomenės (*textual community*) terminą – savitą Stanley Fisho „interpretacinės bendruomenės“ (*interpretive community*)¹⁸ modifikaciją – pirmąsyk pasiūlė Brainas Stockas, aprašinėdamas XI–XII a. eretikų bendruomenes¹⁹. Nors Stockas tyrė specifines viduramžių bendruomenes, jo pasiūlytas terminas gali būti taikomas ir kalbant apie XIX a. rankraštinę literatūrą. Kad terminas chronologiškai neįrėmintas, nurodo ir Richardas Firth Gree-

¹⁶ Hanna Dziechzińska, *Kultura literatcka w Polsce XVI i XVII wieku*, Warszawa: Sempër, 1994, 38.

¹⁷ „Žinoma, „dainuoti sau“ nereiškė dainuoti tiktauti sau. Taip veikia pabrėžiamas asmeninis, intymus tos poezijos tonas. Dėl to ir mūza apibrėžiama kaip „naminė“ [...] poezijos gyvavimas rankraščiais yra „viešas privatumas“.“ (Kryzysztof Mrociewicz, „Drukarz w wirydarzu. Czyli co pisali autorzy staropolskich rękopisów o swoich wierszach“, in: *Staropolska kultura rękopisu*, Warszawa, IBL PAN, 1990, 10–11).

¹⁸ „Interpretacines bendruomenes sudaro tie, kurie turi bendras interpretacines strategijas ne tik tekstams skaityti, bet ir rašyti, tekstų savybėms nustatyti.“ (Jeremy Hawthorn, *Moderniosios literatūros teorijos žinyklas*, vertė: Dalia Čiočytė, Vilnius: Tyto Alba, 1998, 135–136.)

¹⁹ Žr.: Brian Stock, *The Implications of Literacy. Written Language and Models of Interpretation in the Eleventh and Twelfth Centuries*, Princeton: Princeton University Press, 1983.

nas, kurio nuomone, tekstine bendruomene gali būti vadinama ir Bloomsbury grupė²⁰. Kadangi kiekvienos tekstinės bendruomenės specifika varijuoja priklausomai nuo jos pobūdžio ir laikotarpio, šiame tekste bus remiamasi abstrahuotu, žodyniniu Peterio Bealo apibrėžimu:

Terminas „tekstinė bendruomenė“ yra naujadaras, žymintis vietą ar socialinę sferą, kurioje rankraštiniai tekstai buvo rašomi, skaitomi bei cirkuliuodavo tam tikroje žmonių grupėje. Viduramžiais tai buvo skriptoriumus turintys vyrų ir moterų vienuolynai bei abatijos, kur uždaram bendruomeniniam naudojimui buvo ruošiamos religinių tekstų kopijos. Kiti, jau ir Naujųjų laikų epochą apimantys pavyzdžiai, būtų atskiri namų ūkiai, paprastai aristokratų ar dvarininkų, kur rankraščiai buvo rašomi ribotam šeimos ar draugų ratui; universitetai ir kolegijos, kur studentų grupės rašė, kopijavo ir keitėsi įvairių rūšių tekstais [...]. Tokios bendruomenės nebūtinai turėjo priklausyti vienai vietai ar didesniai geografiniam plotui.²¹

Ulamki... taip pat galime matyti kaip tekstą, atsiradusį ir funkcionavusį Baranauskų tekstinėje bendruomenėje. Tiesa, apie ją galima kalbėti remiantis daugiausiai vieno jos nario – Antano Baranausko – tekstais, bet jų užtenka bendruomenės apybraižoms nužymėti. O tai reikėtų padaryti norint suprasti, kaip ir kur atsiranda *Ulamki...*

Štai laiško Hugo Weberiu fragmentas, priklausantis neretai cituojamam pasažui, savotiškam Baranausko lietuviškumo išpažinimui, tačiau šiuo atveju reikėtų atkreip-

ti dėmesį į citatoje nurodomą literatūros funkcionavimo būdą: „Wáikszczodamas mókslnyczon, ką tiktai nū mókytoju ar rúsiskai ar lénkiskai girdédawau, arba patsai po knigàs skaitýdawau, wis tai sáwo tewélams potám létúwiskai apsakínédawau.“²²

Jono Vailokaičio²³ užrašų knygelėje, kuria jis naudojo 1905 m. rinkdamas medžiagą Baranausko biografijai, esama panašių fragmentų: „Vakarais būdavo verpdami gieda. Antanas neduodavęs giedoti, bet prisikišęs prie balanos skaitydavo su balsu“²⁴; „Darbas nesisekdavęs. Labai mėkdavęs pasakoti. Pasakodavo, pasakodavo, ką tik skaitęs budavo ir kitus nuo darbo atitraukdavo.“²⁵ Iš čia pateiktų citatų, dar negalima kalbėti apie tekstinę bendruomenę (nors Stockas pažymi, kad jai būdinga ne tik rašytinių, bet ir oralinių tekstų apykaita), veikiau apie jos užuomazgas, kurios aiškesnį pavidalą įgyja, kai į ją pradedami orientuoti atskiri kūriniai. O tai – bent Antano Baranausko atveju – prasideda nuo pirmų mėginimų eiliuoti (sakiny s iš jo dienoraščio: „Eiles rašyti pradėjau po truputį 1849 metais. Rašydamas tėvams, nevykusiai sueiliauau Gelvonuose gauto jų laiško mintis.“²⁶) ir su tam tikrais pakitimais tęsiasi iki jo kaip poeto karjeros pabaigos. Tai galima matyti tiek iš *Wiersze* bei *Ulamki...* dedikacinių

²⁰ Richard Firth Green, „Textual production and textual communities“, in: *The Cambridge Companion to Medieval English Literature 1100–1500*, edited by Larry Scanlon, New York: Cambridge University Press, 30.

²¹ Peter Beal, *A Dictionary of English Manuscript Terminology 1450–2000*, Oxford University Press, 2009, 414–415.

²² Antanas Baranauskas, *Raštai VII/2*, Vilnius: Baltos lankos, 2003, 35.

²³ Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto rankraštynas (LLTIR) – F1 560 (puslapiai nenumuoti).

²⁴ *Ten pat.*

²⁵ *Ten pat.*

²⁶ Antanas Baranauskas, *Raštai VII/1*, Vilnius: Baltos lankos, 2003, 268.

eilėraščių, kuriais abu rinkiniai skiriami tėvui, tiek iš, tarkim, „Kelionės Petaburkan“ komunikacinės struktūros. Kadangi bendruomenės pokyčių aprašymas nėra šio teksto uždavinys, galima tik paminėti, kad vienas iš svarbiausių jos pokyčių sietinas su Baranausko stojimu į Varnių seminariją. Tačiau tai įvyko 1856 m. rugpjūtį, o *Ulamki...* tėvui įteikiama pusantrų metų anksčiau – 1855 m. kovą. Todėl, kalbant apie šį laikotarpį, galima sakyti, kad Baranausko tekstai esmingai susiję su jo šeimos aplinka, kurioje būta nekonfliktiško tekstų recepcijos ir produkcijos lauko.

Baranauskų tekstinė bendruomenė iškyla ir susiformuoja remdamasi šeimynos struktūriniu modeliu. O tai yra pirmosios XIX a. pusės patriarchalinė karališkųjų valstiečių šeimyna, kurios galva, Jonas Baranauskas „Neidams nei kokion mokyklon, pats išmoko skaityti ir rašyti lenkiškai, rusiškai, o ir lotiniškai daug suprato. Paskui ir visus savo vaikus mokė rašto“²⁷. Be to, jis dirbo ir Anykščių valsčiaus valdyboje mokesčių rinkėju²⁸. Tad gebėjimas skaityti ir rašyti yra ne tai, ką vaikai į šeimą kaip naujovę atsineša iš mokyklos, o tai, ko išmokstama iš tėvo. Šiuo požiūriu raštas, bent jau vyriškoj linijoj, yra ne modernumo, o normalumo ženklas. Raštas įveda (ar atkuria²⁹) ir kitokį šeimyninės

atminties tipą. Tiesa, ja disponuoja tik vyrai, mat vienokia ar kitokia forma dar kone 150 metų išlieka vyriškos linijos ir rašto sampyna. Antai Antano Baranausko biografinį tekstą Baranauskų giminėje kuria: brolis Anupras³⁰, brolio Jono anūkas Antanas Vienuolis³¹ bei pastarojo sesers sūnus Rapolas Šaltenis³².

Antraštiniame *Ulamki...* puslapyje nurodoma, kad knygos adresatai yra abu tėvai, tačiau dedikaciniame eilėraštyje kreipiamasi tik į tėvą (kuriam taip pat skiriami ir *Wiersze*). Apskritai Baranauskų tekstinėje bendruomenėje nei motina Teklė, nei sesuo Rozalija nepasirodo kaip rašančios (net jeigu jos tai ir gebėjo). Pirmoji *galbūt* rašanti moteris čia yra Antano Baranausko seserėčia Rozalija Baranauskaitė-Žukauskienė (Antano Vienuolio motina) – yra išlikęs jai adresuotas Antano Baranausko laiškas. Apskritai daugeliui valstiečių moterų mokėjimas rašyti (kaip gebėjimas veikti viešai) nebuvo reikalingas, mat patriarchalinė tvarka jas nuo šios, vyrų prisiširtos, srities atskyrė. Bendresniu lygmeniu tokie paskirstymai pasirodo ir kaip perskyra tarp balso („motinos kalbos“) ir rašto („tėvų (ar protėvių) rašto“). Pastaroji raiškiai pasirodo Maironio poemos „Lietuva“ dedikaciniame eilėraštyje, skirtame „Jo Mylistai Šviesiausiam Vyskupui Antanui Baranauskui“: „Tenai gieda lietuvė / Dūmàs T a v o, Tėveli! / Kelias broliai pražuvę / Skaito

²⁷ Anupras Baranauskas, „Jaunos Vyskupo Baranausko dienos“, *Draugija*, 1907, nr. 2, 104.

²⁸ Regina Mikšytė, *Antanas Baranauskas*, Vilnius: Vaga, 1993, 7–10.

²⁹ „Baranauskai sakėsi kilę iš bajorų, net nuo Valuinės Lietuvon atkilusių, kurie betgi, caro vyriausybei ėmus bajorus vartyti nuo karališkos žemės, įsirašę karališkaisiais ir likę prie žemės.“ (Mykolas Biržiška, „Antanas Baranauskas“, in: *Lietuviškoji enciklopedija*, t. 2, Kaunas: Kooperacijos sąjunga „Spaudos fondas“, 1934, 1158.)

³⁰ Anupras Baranauskas, „Jaunos vyskupo Baranausko dienos“, *Draugija*, 1907, nr. 2, 103–109.

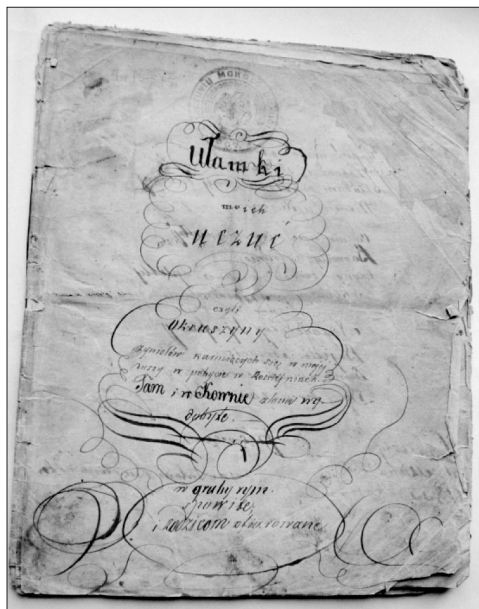
³¹ Antanas Vienuolis, *Iš mano atsiminimų*, Kaunas: Šviesa, 1982, 150–213.

³² Rapolas Šaltenis, *Mūsų Baranauskas*, Vilnius: Vaga, 1985.

T a v o, Šilelį!³³ Šios Maironio eilutės leidžia niuansuoti ankstesnį kalbėjimą, mat jos parodo, jog čia svarbi perskyra ne tarp (ne)mokėjimo skaityti / rašyti, o tarp veikimo būdų³⁴.

Remiantis išlikusiais tekstais, galima sakyti, kad Baranauskų tekstinėje bendruomenėje buvo keturios rašančios figūros, tėvas ir trys sūnūs: Jonas, Antanas ir Anupras. Būta ir ketvirtojo, šeimos korespondencijoje neminimo, sūnaus – Juozapo Baranausko, apie kurio gebėjimus rašyti kol kas nieko nežinome.

Tačiau nors Baranauskų tekstinėje bendruomenėje motina nedalyvauja kaip rašanti, tai nereiškia, kad ji iš jos eliminuojama. Rašydamas laiškus namo, Antanas Baranauskas vartoja daugiskaitinius kreipinius, neišskiriančius nei tėvo, nei motinos, tačiau pats jis gauna laiškus, kuriuos vienaskaitos pirmuoju asmeniu rašo ir pasirašo tik tėvas (vienu atveju esama ir vyresniojo brolio Jono prieraiš³⁵). Iš tėvo rašyto laiško (1853 m. gruodžio 12 d.): „Tai rašydamas, pasilieku sveikas ir linksmas, taip pat ir motina sveika, ir Jonas, ir Juozapas, ir Anupras, ir eina į mokyklą.“³⁶ Tačiau Baranauskas motinos figūrą išskaito iš tėvo vienasmeniškumo (neatrodo, kad Baranauskų tekstinės bendruomenės vidu-

Antraštinis Ulamki puslapis

je toks interpretacinis veiksmas buvo nelegalus) – eiliuodamas ką tik cituotą laišką, Baranauskas jį pavadina „List od Rodziców“ („Laiškas nuo tėvų“).

IV

Ulamki... turėjo būti ne vienintelis atvejis, kai sūnus tėvui perrašinėjo savo eilėraščius. Antai 1853 m. kovo 20 d. data (*Ulamki...* bus įteikta dar tik po dvejų metų) pažymėtą dienoraščio įrašą Baranauskas baigia sakiniu: „Ir nurašinėju eiles į tėvo seksterną.“³⁷ Taigi tekstai, parašyti už namų ribų, į tekstinę bendruomenę įtraukiami juos perrašant centrinei Baranauskų šeimynos figūrai – tėvui. Todėl *Ulamki...* įteikimą tėvui galima vadinti nusistovėjusios tvarkos patvirtinimu.

³³ Maironis, *Raštai II*, Vilnius: Vaga, 1988, 292.

³⁴ Šiame užrašytame tekste vyrai veikia per raštą – jis juos aktyvina, judina, kelia bei skatina veikti ir taip leidžia realizuoti savo mobilumo potencialą. Moterys pastarąjį išsemia dainuodamos.

³⁵ Iš šio laiško rankraščio (LLTIR, f. 1-604) galima matyti, kad vyriausiojo Baranausko brolio rašysena yra gerokai dailesnė bei bėglesnė už sunkų ir lėtą tėvo braižą. Tačiau Baranauskų šeimynoje laiškus rašo autoritėtingiausias, o ne tas, kuris rašo dailiausiai ir geriausiai.

³⁶ *Literatūra ir kalba*, t. XIX, Vilnius: Vaga, 1986, 281.

³⁷ Antanas Baranauskas, *Raštai VII/1*, Vilnius: Baltos lankos, 2003, 264.

Taigi namuose būta ne vieno rankraštinų tekstų pluošto. Be *Ulamki...* ir tik ką minėto seksterno, veikiausiai buvo bent viena, nuosava, tačiau neišlikusi šeimos galvos *silva rerum*. Taip galima spręsti iš LLTIR saugomo Mykolo Biržiškos daryto oracijos nuorašo, po kuriuo užrašoma pas-taba: „Anykščiai Okmergės pav. pas Baro-nus vyskupo giminę – iš tėvo³⁸ Jono užra-šų knygos apie astrologijos ir ūkės dalykus lenkiškai rašytos 1836 m., bet tosios ora-cijos lietuviškai rašytos rodos jo ranka.“³⁹ Kaip minėta, šios knygos neliko, tačiau ti-kėtina, kad būtent jos viršeliai vėliau tapo savitu aplanku, kuriame į LLTIR (tuome-tę Lietuvių mokslo draugiją) pateko dalis Baranausko korespondencijos, su kuria jie dabar ir saugomi. Kad tai Jonui Baranaus-kui priklausiusios knygos viršeliai, galima spręsti iš proveniencijų. Tarp lotyniškų, lietuviškų ir lenkiškų inskripcijų esama ir savito kolofono – keturių eilučių lietuviš-kos maldos, po kuria yra lenkiškas įrašas: „Jan Baranowski właściciel tey Księgi 1833 podpisano Własną ręką.“⁴⁰

V

Pagal dedikacinį eilėrašį *Ulamki...* datuo-jama 1855 m. kovo 31 d.⁴¹ – su šia data siejamas ir įteikimo tėvui laikas. Tai yra 48 puslapių 22 x 17,5 cm formato rankraštinė neįrišta knyga, sudaryta iš dviejų susiūtų

³⁸ Rankraštyje neaišku, ar šis žodis buvo taisyttas, ar – nubrauktas.

³⁹LLTIR – f. 1– 620.

⁴⁰ LLTIR – f. 1– 604. Tiesa, Biržiška nurodo ne 1833 m., o 1836 m. datą, tad arba jis prieš save turėjęs kitą knygą, arba suklydo rašydamas.

⁴¹ Antanas Baranauskas, *Raštai I*, Vilnius: Baltos lankos, 1995, 391.

sąsiuvinį – kiekvienas jų turi dvi dalis. Vieną sudaro lapai iš rašymui, kitą – pie-šimui skirto popieriaus. Kaip bus matyti vėliau, šis padalijimas į sąsiuvinius, o są-siuvinių į dalis atitinka ir knygos turinio padalijimus.

Nėra aišku, ar *Ulamki...* tėvui buvo įteikta dabartiniu pavidalu, ar atskiros kny-gos dalys daiktan susiūtos vėliau. Bara-nausko dienoraštyje – vienintelėje vietoje, kurioje kalbama apie šio teksto ruošimą, minima tik Antano Baranausko dalis – jo seksternas. Tad belieka konstatuoti, kad galimas tarpas tarp ankstesnės ir mus pa-siekusios *Ulamki...* formos. Tačiau kadan-gi čia siekiama pristatyti ne Antano Bara-nausko dalį, o visą knygą, kurios atskiros dalys į vieną buvo sujungtos Baranauskų tekstinės bendruomenės viduje, ši galimy-bė didesnių komplikacijų nekelia.

Knyga paruošta iš keturių dalių. Tai yra pirmajame sąsiuvinyje esantys: (1) Antano Baranausko eilėraščiai bei (2) geometrinių figūrų, veido dalių eskizai bei portretas ir antrajame sąsiuvinyje esantys (3) piešti žemėlapiai (jie, beje, įsiūti aukštyn kojomis) ir (4) įvairių tekstų nuorašai. Pažymėtina, kad abu sąsiuviniai sudaromi veidrodiniu principu – pirmajame į eilėraščių pluošto vidurį dedami ir susiuvami piešiniai, antra-jame – į piešinių pluošto vidurį dedami ir siuvami nuorašai. Sąsiuviniai siuvami vie-nas *su* kitu, pluoštai sąsiuviniuose – vienas *į* kitą. Tad iš viso esama keturių pluoštų, kurie komponuojami mišria tvarka. Liniji-nę knygos struktūrą būtų galima aprašyti taip (E – Antano Baranausko eilėraščiai, P – piešiniai, Ž – žemėlapiai, N – nuora-

šai⁴²): 1–8 psl. E; 8–16 psl. P; 16–24 psl. E; 24–30 psl. Ž; 30–42 psl. N; 42–48 psl. Ž. Iš to matyti, kad *Ulamki...* būtų netikslu vadinti tik Antano Baranausko rinkiniu, kaip kad daryta ligi šiol⁴³.

Pirmosios dalies piešiniai priskirtini šešeriais metais jaunesniam Antano Baranausko broliui – Anuprui, kuris pasirašo po portretu („Он. Барановский рисоваль“). Jis veikiausiai piešė ir žemėlapius, mat abiem atvejais naudotasi tokiu pačiu popieriumi su Marievo fabriko įspaudu. Kieno ranka rašyti tekstai antrajame sąsiuvinyje, pasakyti sunkiau, mat yra likę tik Anupro bei Jono rašysenos pavyzdžiai, tuo metu nei brolio Juozapo, nei sesers Rozalijos rašytų tekstų (jeigu jie rašė) neliko. Braižo panašumai siūlytų manyti, kad antrajame sąsiuvinyje rašyta (anuomet keturiolikmečio) Anupro ranka, tačiau tam patvirtinti reikėtų grafologinės analizės, mat kitas išlikęs jo ranka rašytas tekstas datuotinas jau 1906–1907 m.⁴⁴, t. y. praėjus pusei amžiaus nuo *Ulamki...* įteikimo.

⁴² Kadangi knyga neįrišta, puslapiai numeruojami nuo antraštinio puslapio.

⁴³ Plg. Antanas Baranauskas, *Raštai I*, Vilnius: Baltos lankos, 1995, 391. Iki šiol į *Ulamki...* žiūrėta kaip tik į Antano Baranausko tekstą. Taip buvo eliminuojamos kitos dalys – toks požiūris matomas ir iš jau archyvan patekusio *Ulamki...* skaitytojo paliktų pėdsakų – knygoje pieštuku sunumeruoti tik tie puslapiai, kuriuose yra Antano Baranausko tekstai. Į numeraciją neįtraukiami net ir į šiuos eilėraščius „įsiterpiantys“ puslapiai su piešiniais. Ir nors su tokiu sintetiniu Antano Baranausko dalies išskyrimu sunku sutikti, tačiau negalima nematyti ir to, kad jį knygoje atrodo svarbiausia – ji pateikiama pirmoji, joje randame adresatą ir paskyrimą.

⁴⁴ Tai laiškas *Draugijos* redakcijai, kuris pakoreguotas buvo išspausdintas antrajame 1907 m. šio leidinio numeryje. Dabar jis saugomas LLTIR F1 – 562.

VI

Darsyk grįžkime prie anksčiau pateiktos Chartier citatos, prie joje esančio teiginio, kad *silva rerum* pobūdžio knygoms vientisumą dažniausiai suteikia tik rašančiojo tapatybė. Tai nereiškia, kad *Ulamki...* vientisumas mums nebeprieinamas. Mat, jeigu iš pažiūros padrikam tekstų rinkiniui tapatybė gali suteikti vientisumo, tada įmanus ir atvirkštinis veiksmas – iš tekstų rinkinių galima išskaityti tapatybės kaip pasakojimo fragmentus. Tuo pat metu vientisumą galima mėginti atrasti ir imanentiškai, mat pati knygos kompozicija, jos tekstų seka ir santykiai formuoja tam tikrus siužetus. Šiame straipsnyje mėginama derinti abu skaitymo būdus.

Esama ir dar vienos *Ulamki...* skaitymo problemos, kuri sietina su jos paruošimo principais bei rankraštine specifika. Paprastai knygą skaitome kaip vientisą tekstą, pradėdami nuo paratekstų ir pereidami prie pagrindinio teksto. Nereikšmingi paprastai lieka tik keli tušti paskutinio lanko lapai (jei jų būna) knygos pabaigoje. Tuo metu *Ulamki...*, tiksliau, Anupro Baranausko dalis, provokuoja kitokį skaitymą, mat ji paruošta brikoliažo principu – į knygą sudedama tai, kas rašyta ir piešta mokymosi metu. Anupras mokėsi Panevėžio gimnazijoje⁴⁵, tad jo piešiniai ir žemėlapiai atkeliauja iš geografijos ir piešimo pamokų, o rašytiniai tekstai – mokyklinio sąsiuvinio ar / ir nuosavo seksterno⁴⁶. Tačiau šiuo

⁴⁵ Regina Mikšytė, *Antanas Baranauskas*, Vilnius: Vaga, 1993, 11.

⁴⁶ Kad dvilapiai priklausė kitam sąsiuviniiui, matyti iš ankstesnio susiuvimo žymių, kai dvilapiai buvo siūti ne per lenkimo liniją, o iš šono per sulenktus dvilapius.

atveju svarbu ne tiek tai, iš kokios aplinkos atkeliauja piešiniai ir nuorašai, kiek tai, kad juos siuvant ir komponuojant knygoje atsiranda užrašytos, bet neskaitytinos, pieštos, bet nežiūrėtinos vietos – knygoje „prasišviečia“ ankstesnis jos dalių funkcionavimas. Todėl čia vienoje lapo pusėje galima rasti Arabijos pusiasalio žemėlapi, kitoje – plunksnos bandymus bei parašų projektus, arba kartu su dvilapiu, kuriame yra Antano Strazdo „Strazdo“ nuorašas, į knygą patenka tekstas, kurio pradžia liko kitame sąsiuvinyje. Tad kassyk tenka apsispręsti, ar tokias vietas praleisti, ar įtraukti į *Ulamki...* skaitymą. Apsisprendimas priklauso nuo tyrimo tikslų, o kadangi šįkart *Ulamki...* siekiama pristatyti kaip rankraštinės XIX a. literatūros pavyzdį, šios *silva rerum* dalys bus praleidžiamos⁴⁷.

Jau minėta, kad fizinė knygų struktūra atitinka ir jos turinio struktūravimą, kurį galima atskirti į dvi dalis – du sąsiuvinius, du pasakojimus.

Autorystė nurodoma tik pirmojo sąsiuvinio tekstuose (Antano Baranausko eilėraščiai ir Anupro Baranausko piešiniai). Žemėlapiai ir nuorašai lieka nepasirašyti, nenurodomas ir perrašinėtojas. Tekstų autorizacija šįsyk rodo ir jų hierarchiją – pasirašyti kūriniai yra svarbesni, pozicionuo-

jami pirmosiose *Ulamki...* dalyse. Antrojo sąsiuvinio tekstus galima sieti su atlikimu ir kartojimu, t. y. atskirų tekstų *perrašymu* ar žemėlapio *perpiešimu*. Tai atliekančiam asmeniui priskiriama tarpininko pozicija. Tuo metu autoriniams tekstams teikiamas pirmumas, čia teksto perkėlėjas ir perkėlimo turinys bei forma susiejami per autoriaus figūrą. Šie tekstai nėra įtarpinti spaudinio – vienkartinė bei autoriaus patvirtinta (o ne spausdinimo proceso išgryninta subendrinta ir įtarpinta) jų forma, ar, kitaip tariant, – rankraštiškumas, tiesiogiai sieja sukurtą-užrašytą tekstą su užrašiusiuoju, piešinį su piešusiuoju. Knygos adresa(n)-tai turėjo žinoti, kas rengė nepasirašytas dalis, tačiau tai nebuvo taip svarbu, kad būtų iškelta į tekstinį lygmenį.

Pirmojo sąsiuvinio tekstai komponuojami pagal sukaupimo, antrojo – išskaidymo, kontekstualizavimo logiką, kurią geriausiai parodo žemėlapių piešiniai. Čia rasime Britų salų, pradėtą Arabijos pusiasalio, nebaigtą Pirėnų pusiasalio, Arabijos pusiasalio ir Turkijos, nebaigtą Skandinavijos, Prancūzijos bei Korsikos ir Sardinijos salų geografinius žemėlapius. Nors dalis jų tarpusavyje gali jungtis, pratęsti vienas kitą, tačiau žemėlapiai nesusijungia į vieną masyvą, „kontinentinį pasakojimą“. Šių žemėlapių pažintinė-orientacinė funkcija yra prislopinta, mat čia neįrašyta centrinė dalis – stebinėjoji vieta, šiuo atveju – Anykščiai. Šios dalys išsimėčiusios apie numanomą, tačiau nenurodytą centrą, sudaro jo konteksto dalis – galima sakyti kontekstualizuoja pirmojo sąsiuvinio pasakojimus – tiek jame pasirodančią asmens figūrą, tiek Baranauskų gyvenamąją vietą –

Tvarkingas puslapių suliniavimas pieštuku siūlytų manyti, kad jie paimti iš mokyklinio sąsiuvinio, tačiau čia atsiranda ir Strazdo „Strazdo“ nuorašas, kuris neturėjo būti užsirašytas pamokų metu.

⁴⁷ Praleidimas šiuo atveju nereiškia ignoravimo, mat šių puslapių negalima praleisti taip, kaip kad praleidžiami jau minėti tušti puslapiai spaudinyje, juolab ne visuomet aišku, ar *Ulamki...* esantis nuorašas yra visas tekstas, ar tik jo pradžia. Šiai problemai reikėtų atskiro aptarimo, į kurį čia leidžiamasi nebus.

Eilėraščio „Saula tekis“ pabaiga bei Britų salų žemėlapis

Užupiečius (ji aktualizuojama Antano Baranausko eilėraščiu „Saula tekis“⁴⁸).

Šis išsibarstymo apie centrą principas atsikartoja ir antrajame sąsiuvinyje esančiuose keturių tekstų nuorašuose⁴⁹. Kaip minėta, nė vieno jų autorius nenurodomas. Pirmasis kūrinys – tai didesnio teksto dalis be pradžios ir galbūt be pabaigos⁵⁰ (toliau jis bus vadinamas pagal pirmosios eilutės pirmąją frazę – „Lub jak puch marny...“). Pastarasis fragmentas veikiausiai atsiranda dėl to, kad reikia įrišti kitus šiame dvila-

pyje⁵¹ esančius tekstus. Antrasis nuorašas pavadintas „HISTORYA Cudownego z jawienia Najszwieższej Panny Marijy Dwum Pasztuszkom na Górze Salette we franciji, dnia 12 września. 1846. Roku“⁵², trečiasis – Antano Strazdo „Strazdo“ nuorašas⁵³, ketvirtasis – „Mróz, Słońce I wiater (Podanie Gminne[a?])“⁵⁴. Nėra aišku, ar ir pastarasis tekstas nurašomas išties, tačiau pavadinimas ir pirma dalis (jei tai nepilnas tekstas) daro jį nebe atsitiktinį ir skaitytiną. Nepilnumas yra dažnas nuorašais plintančių tekstų bruožas. Tiesa, ši teksto kriterijų paprastai išryškina tik spaudinys, kuris per daugybę vienodų tekstų, nekintančių sulig kiekvienu perrašymu, sukuria daugumą pastovų matą, leidžiantį pamatyti ir

⁴⁸ Mikšytės teigimu, ankstesnis šio eilėraščio pavadinimas buvęs „Šventupis“ (žr.: Antanas Baranauskas *Raštai I*, Vilnius: Baltos lankos, 1995, 431 ir Antanas Baranauskas, *Raštai VIII/1*, Vilnius: Baltos lankos, 2003, 281), t. y. Šventojo – upė, kuri skyrė dešiniajame krante esančius Užupiečius (juose gyveno Baranauskai), nuo kitų Anykščių miestelio dalių.

⁴⁹ Nuorašais jie vadinami sąlygiškai, nes nėra aišku, ar jie buvo nusirašyti, užrašyti diktuojant ar pan.

⁵⁰ Apie tekstų pabaigas sudėtinga kalbėti, mat jie šioje *silva rerum* užima visą puslapio plotą, todėl nėra aišku, ar mokykliniame sąsiuvinyje jie dar buvo tęsiami. Aiškesnių atsakymų duoti neleidžia jau minėtas sąsiuvinio siuvimo būdas, mat nežinia, ar dvilapiai siūti sudėjus vieną šalia kito, ar dalį jų sudėjus į vienas kitą.

⁵¹ Pastarojo dvilapio popierius yra melsvas ir tuo išsiskiria „baltame“ visos knygos kontekste.

⁵² Kad tokio pobūdžio tekstai buvo svarbūs Baranauskams ir vėliau, rodo Antano Baranausko laiškas tėvams iš Romos (žr. Antanas Baranauskas, *Raštai VIII/1*, Vilnius: Baltos lankos, 2003, 105–108).

⁵³ Jis neturėjo būti užrašytas pamokų metu.

pamatuoti kūrinio (ne)pilnumą. Tai matyti ir „Strazdo“ atveju – *Ulamki...* be pavadinimo perrašytas tekstas maždaug perpus trumpesnis nei atspausintas „Giesmies swietiszkas ir szwintas“. Rašybos ir kai kurių žodžių skirtumai rodo, kad į Baranauskų *silva rerum* Strazdo tekstas atkeliauja ne kaip sutrumpintas knygos išrašas. Tai turėtų būti nuorašo nuorašas. Kaip žinoma, „Strazdas“ buvo ne tik rašytinis tekstas – labiausiai jis plito dainuojamas. Oralinė jo gyvavimo plotmė galima užčiuopti ir nuoraše – ją rodo ne tiek teksto trumpumas ar pavadinimo nebuvimas, kiek „užsidainavimas“ pirmosiose eilutėse, kurios surašytos pagal atlikimo balsu logiką: „Ej tu tu tu straszdeli, tu mundriausis Paukszteli / Kur tu tupejaj, łaszđinu krumelij“, plg.: „Ey tu tu tu Strazdielis, / Tuiey mundrus pauksztielis, / Kur tu tupieiey łaszđinu krumi.“⁵⁴ Šiuo atveju „Strazdas“ funkcionuoja mišrioje – rankraštinėje bei oralinėje plotmėse, kurios ne tik sutirpdos spaudiniams svarbią autorystę, bet ir autorinę teksto formą. Tad Strazdo kūrinio nepilnumas Baranauskų *silvoje* yra sąlyginis, mat jis fiksuojamas plotmėje, kur autorinio teksto ir jo varianto atitikties kriterijai būdavo (jeigu būdavo apskritai) labai silpni. Be to, neaišku, koks yra pirminis šiuo nuorašo šaltinis – juk dalis Strazdo tekstų buvo žinoma dar iki jo knygos išspausdinimo.

Kadangi „Lub jak puch marny...“ yra be pradžios ir pabaigos, galima sakyti, kad nuorašų dalyje esama trijų kūrinių. Juos įmanu išdėstyti taip: pasakojimas apie Ma-

rijos apsireiškimą, kuris funkcionuoja kaip tikro įvykio aprašymas (taip susydamas su Prancūzijos žemėlapiu); šalia jo atsiranda liaudiškasis padavimas („Podanie Gminne“), kurio pasakojimas (priešingai nei pirmajame tekste) siejamas ne su erdviu atstumu, o su neapibrėžtu laiko nuotoliu – čia svarbu ne pats įvykis, o tekste artikuojamas pasaulio tvarkos modelis. Tad ir atstumas, ir nuotolis steigia ne svetimumą, o tapatumą, mat įvykiai, tiek neapibrėžtoje praeityje, tiek Salette, tiktai patvirtina ir užtvirtina vertybines dabarties laikysenas. Strazdo tekstas yra arčiausiai – tiek erdviu, tiek laiko, tiek kalbos, tiek pasisavinimo požiūriu, mat tai nėra tik užrašytas, bet ir klausytas, o gal ir dainuotas kūrinys⁵⁵. Visus tris tekstus akivaizdžiausiai sieja Dievo figūra – nuo (1) jo veiklą patvirtinančio tikro pasakojimo iki (2) didaktinio naratyvo, siejančio jo veiklą ir išmintingą praktinę laikyseną, bei (3) „pramoginio“ teksto, kuriame strazdas šlovina Dievą. Kaip minėta, šių tekstų autoriai nepateikiami – tai rodo ne tiek vardo-pavardės „pametimą“ perrašant, o specifinį tekstų recepcijos būdą, kai eilėraščio, dainos, etc. persirašymas artimas išmokimui atmintinai (Poška *Pszczółka w Baublu* pratarmėje rašo: „Ši knyga nėra joks originalus darbas, o tik rinkinys įvairių autorių gražių ištraukų bei minčių, kurias, *negalėdamas atsiminti*, stengiausi nusirašyti ir turėti

⁵⁴ Antanas Strazdas, *Giesmės svietiškos ir šventos. Faksimilinis leidinys*, Vilnius: Vaga, 1991, 49.

⁵⁵ Apskritai *silva rerum* knygos dažnai turi stiprų ryšį su folkloru. Janusz Maciejewskis yra nagrinėjęs *silva rerum* kaip bajoriškojo folkloro dalį (žr. Janusz Maciejewski, *Obszary i konteksty literatury*, Warszawa: „DiG“, 1998).

pramogai ir pasiskaitymui senatvėje.“⁵⁶ [kursyvas – T. A.]). Persirašymas, panašiai kaip išmokimas atmintinai ir vėlesnis atlikimas, yra susijęs su nusavinimo veiksmu. Tokiu atveju pagarbos autorinei formai ir autoriui lieka mažiau, nes tekstas pasiimamas tik sau – tai nėra ta vieta, kur (kaip, tarkim, įstatymo atveju) bendrija turi sutarti.

VII

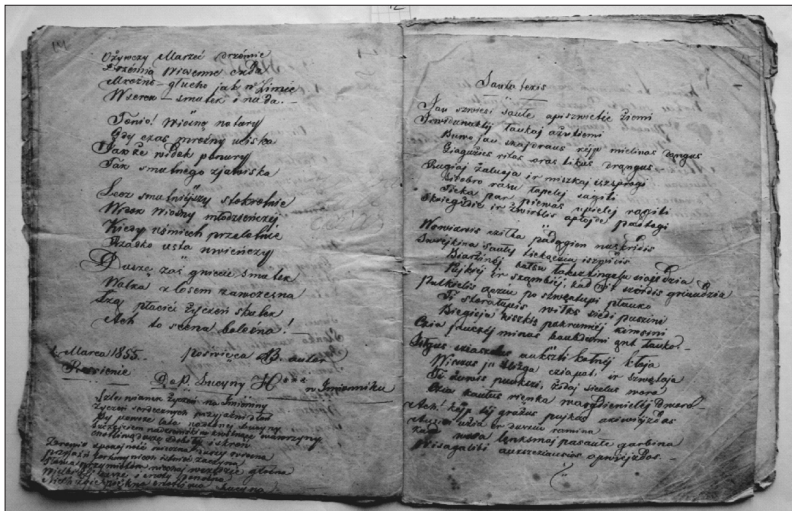
Antrojo *Ulamki...* sąsiuvinio tekstus (nuorašus ir žemėlapius) galima sieti su išskaidymo, išbarstymo apie centrą logika, o pirmajame sąsiuvinyje esančių piešinių sužetą galima skaityti kaip sukaupimą, kai atskirų veido dalių ir figūrų piešiniai⁵⁷ sujungiami ir išpildomi 11 psl. esančiame portrete. Šį išpildymą įtvirtina parašas: „Он. Барановский рисоваль“. Tiesa, portreto formavimosi sužetas ne visai sutampa su knygos fabula, nes ir po portreto yra dar trys puslapiai su veido dalių eskizais. Prieš portretą tokių puslapių yra keturi. Vis dėlto lapas su portretu iš kitų išsiskiria tuo, kad antroji jo pusė (12 psl.) yra tuščia, o kituose lapuose eskizais dengiamos abi jų pusės. Švari lapo pusė pabrėžia portreto reprezentatyvumą, atskirumą, jo kaip vieneto ribas bei atskirą pateikimo būdą – visa tai jungia ir papildo piešinio baigtumas bei tą baigtumą ir vienetiškumą patvirtinantis parašas. Dėl

⁵⁶ Dionizas Poška, *Raštai*, Vilnius: Valstybinė grožinės literatūros leidykla, 1959, 257.

⁵⁷ Tiek pirmojo sąsiuvinio tekstai, tiek piešiniai (ki taip nei dalis antrojo sąsiuvinio tekstų ir piešinių) nėra atsitiktiniai – visi eilėraščiai turi savo pradžią ir pabaigą, visi piešiniai lieka be braukymų.

to portretas gali būti interpretuojamas kaip dailės pamokų piešinių sužeto atomazga ir centras. Žinoma, laikantis knygos fabulos logikos, galima sakyti, kad čia matome portreto sukaupimo ir išskaidymo sužetą, tačiau tokia interpretacija nebūtu adekvati. Be to, tai reikštų labai griežtą *Ulamki...* fabulos paisymą ir primetimą jai nebūdingos spausdinimo praktikos įtvirtintos (ne išrastos) kietos, statiškos ir baigtos knygos struktūros, kurią formavo mechanizuotos jos gamybos išryškinta loginė tvarka. *Silva rerum* būdingesnė „minkšta“, dinamiška ir neišbaigta struktūra, mat panašių knygų atsiradimas paprastai susijęs su augaline, o ne mechanine logika. *Silva rerum* dažniausiai pildomos be išankstinio projekto, yra netolydžios, priešingai nei pagal išankstinį pavyzdį paruoštos bei logiškai suformuotos spausdintinės knygos.

Antano Baranausko eilėraščiai taip pat sudėstomi į tam tikrą pasakojimą, kuris netiesiogiai nurodomas jo rengtos dalies pavadinime – „sukauptos nuolaužos“. Knygoje yra devyni tekstai – dalis jų kartojasi *Wiersze* (pastarieji išskirti kursyvu): (1) „Papo! uczuć okruszy...“, (2) „*Hold wdzięczności Do Zwierzchności*“, (3) „*Do P. M.M.*“, (4) „*Do S. p. Antoniego Dobiłasa*“, (5) „*Rzeczywistość po marzeniu*“, (6) „*Powinszowanie Imienin JW Pani Olimpii CZYŻ Naczelnikowej okręgu Radczyni Dworu. 17 Grudnia*“, (7) „*Do JW Pana Tonio CZYŻ Pułkownikowicza. Obraz Wiosny*“, (8) „*Do P. Lucyny H*** w Imionniku*“, (9) „*Sauła tekis*“. Pasakojimo stuburą sudaro eilėraščiai nuo antrojo iki septintojo, dedikacinis tekstas ir „*Sauła tekis*“ čia dalyvauja kiek kitaip. Iš pasakoji-

*Eilėraščio „Do JW Pana Tonio CZYŻ Pułkownikowicza. Obraz Wiosny“ pabaiga ir (kitame puslapyje) eilėraščio „Saula tekis“ pradžia. Tarp jų įspraustas „Do P. Lucyny H*** w Imionniku“*

mo konteksto labiausiai iškrenta aštuntasis eilėraštis – „Do P. Lucyny H*** w Imionniku“. Šis „iškritimas“ fiziniėje plotmėje pasirodo kaip prirašytumas, atskleidžiantis, kad tekstas iš pradžių nebuvo įtrauktas į knygos struktūrą ir prirašomas vėliau. Šis kūrinys rašomas kone dvigubai smulkesnėmis raidėmis, eilutės gerokai tankesnės – taip išspraudžiama į likusią laisvą erdvę puslapio apačioje po eilėraščių „Do JW Pana Tonio CZYŻ Pułkownikowicza. Obraz Wiosny“. Kadangi eilėraštis vos telpa, nelieta vietos nei po kiekvienu tekstu esančiam parašui, nei datai.

Teksto prirašytumas taip pat rodo jo svarbą ir neatsitiktinę poziciją, mat dėl jo koreguojama rašymo tvarka, *ergo* šio teksto stokojo. Tačiau nėra aišku, kaip jis dalyvauja šiame pasakojime, taip pat neaišku, kas yra eilėraščio adresatė. Beje, Liucinos H palikimas be pavardės yra nebūdingas, nes *Ulamki...*, palyginti su *Wiersze*, yra kur kas mažiau reglamentuota erdvė. Tai

matyti palyginus dviejų besikartojančių eilėraščių pavadinimus. Seksterne jie yra tokie: „Do JWP.* O. C. Z powinszowaniem Imienin“; „D. P. Tonio C.*** Obraz początku Wiosny“⁵⁸. *Ulamki...* tų pačių tekstų pavadinimai gerokai išsamesni: „Powinszowanie Imienin JW Pani Olimpii CZYŻ Naczelnikowėj okręngu Radczyni Dworu. 17 Grudnia“, „Do JW Pana Tonio CZYŻ Pułkownikowicza. Obraz Wiosny“. Taigi kūrinių pavadinimai kinta priklausomai nuo to, į kokią tekstinę bendruomenę orientuotame pluošte jie įrašomi. *Ulamki...* skirta namų aplinkai (tai nereiškia, kad jos negali skaityti ne namiškiai). O seksternas funkcionuoja Baranausko kolegų, pažįsta-

⁵⁸ Pirminiame variante adresatų tapatybės buvo dar labiau pridengtos – žvaigždute pirmojo teksto pavadinime žymima autorinė išnaša, kurioje nurodoma, kad P didžioji reiškia „Pani“ (taip, matyt, daroma, tikslinant abreviatūros skaitymą, t. y. kad vietoj JW nebūtų skaitoma PJW). Antrajame tekste vardas „Tonio“ žymimas tik pirmąja raide ir tik vėliau prie „T“ prirašoma „onio“, kuris išsitenka tik įrašomas po C.***.

mų ir draugų aplinkoje, kurioje yra adresatus pažįstančių asmenų. Tad tokie pavadinimai išsaugo diskretiškumą (o tai yra viena iš viešos elgsenos normų), tačiau tuo pat metu neužkerta kelio išsišifruoti abreviatūras. Be to, tai įtakingiems Baranauskos aplinkos žmonėms skirti tekstai, kuriais veikiausiai siekta įgyti galimybių paveikti savo situaciją. Tokių galimybių daugėja ne tik adresatams gavus jiems skirtus kūrinį, bet ir pastariesiems plačiau paplitus. Matyt, dėl to *Wiersze* esanti „D. P. Tonio C.*** Obraz początku Wiosny“ pasirašęs „Autor“, Baranauskas nubraukia šį sau nebūdingą parašą (kuris, tikriausiai, atsiranda dėl kalbėjimo pozicijos, kurią galima nusakyti kaip kalbėjimą vaikui jo tėvų akivaizdoje) ir rašo jam įprastą abreviatūrą AB⁵⁹.

Kokią pasakojimą dėlioja Baranauskas likusiais savo eilėraščiais? Visi jie, išskyrus dedikacinį tekstą ir „Saula tekė“, yra susiję su raštininkavimu. „Hołd wdzięczności Do Zwierzchności“ – padėka vyresnybei už raštininko vietą; „Do P. M.M.“ – teksto adresatas raginamas parašyti raštelį, galintį pakeisti Baranauskos likimą. Iš konteksto galima spėti, kad ši permaina galėtų būti perkėlimas į kitą vietą; „Do S. p. Antoniego Dobiłasa“ – tekstas mirusiam raštinės kolegai; „Rzeczywistość po marzeniu“ – kalbama apie neišsipildžiusius lūkesčius (apie kuriuos, matyt, kalbama eilėraštyje „Do P. M. M.“); „Powinszowanie Imienin JW Pani Olimpii CZYŻ Naczelnikowój okręgu Radczyini Dworu. 17 Grudnia“

⁵⁹ Beje, *Ulamki...* abu šie pavadinimai suderinami – „poświęczna AB. autor.“

bei „Do JW Pana Tonio CZYŻ Pułkownikowicza. Obraz Wiosny“ skirti šeimai, turėjusiai galimybių pakeisti jo situaciją.

Taigi dėliojasi pasakojimas apie Baranauskos pastangas gauti darbo vietą kuo arčiau namų⁶⁰. Šie eilėraščiai yra ne tik pasakojimas apie minėtas pastangas, bet ir patys yra šio siekio „įrankiai“, veikimo priemonės. Baranauskos aplinkoje (ir ne tik joje), eilėraščių rašymas buvo ne tik vienas iš saviraiškos būdų, bet ir specifinė dalyvavimo socialinėje komunikacijoje forma, leidusi akumuliuoti papildomą, kad ir nedidelį, bet dėl kilmės bei tarnybos apribojimų kitaip nepasiekiamą socialinės galios rezervą. Kad jis galėjo padėti šį bei tą nuveikti, galima matyti iš eilėraščio „Do JW Pana Tonio CZYŻ Pułkownikowicza. Obraz Wiosny“ istorijos.

VIII

Kaip minėta, pastarasis eilėraštis įrašytas tiek *Wiersze*, tiek *Ulamki...* Tačiau Baranauskos dienoraštyje esama dar vieno labai panašaus teksto, kuris nuo pirmų dviejų labiausiai skiriasi tuo, kad neturi pavadinimo ir yra trimis strofomis trumpesnis. Šios strofos svarbios, mat būtent jos teksto adresatu padaro jaunąjį Čyžą. Todėl tekstas dienoraštyje lieka gamtos vaizdo, o tiksliau – netikėtai šalto kovo aprašymu. Taigi turime tris tekstus (dienoraštyje, seksterne bei *silva rerum*), kurie pažymėti ta pačia 1855 m. kovo 1 d. data. Palyginus visus tris eilėraščius (kadangi palyginimo ir apsisprendimų pristatymas raštu užimtų

⁶⁰ Tuometė jo darbovietė buvo Vainute – Prūsijos pasienyje.

nemažai vietos, tad čia pateikiamos tik jo išvados) matyti, kad ankstyviausias turėtų būti dienoraštin įrašytas variantas. Iš šio turėtų būti padaromas Čyžui skirtas eilėraštis, kuris vėliau įrašomas į *Ulamki...*, paskui – *Wiersze*. Įrašytas dienoraštyje šis kūrinys funkcionuoja kaip savita užsklanda tarp dviejų mėnesių užrašų. Tačiau po trijų strofų prirašymo ir paskyrimo Čyžui tekstas iš privačios ir kitiems veikiausiai nežinomos dienoraščio erdvės perkeliamas į viešumą ir joje papildomai įtvirtinamas įrašant į *Ulamki....* bei *Wiersze*. Nuo tada kūrinys įtraukiamas ir pradeda veikti sociume. Ši veikla matoma dienoraščio įrašė, pažymėtame 1855 m. balandžio 3 d., t. y. praėjus maždaug mėnesiui po eilėraščio pulkininkaičiui, ir keturiems su puse – nuo eilėraščio pulkininkienei parašymo:

Nors Lorensas su Kričinskiu dėjo pastangas, kad skirtų mane į Skirsnemunę ir į savo pusę palenkė ponį Čyžienę; nors ponas Čyžas išprašė Rūmų Prezidento Tatarinovo pažadą palikti mane Raseinių apygardoje, nors pagaliau balandžio 3 d. Ariogaloje Rūmų patarėjas Ponas Lepešinskis pažadėjo mane paskirti į Kvedarną, o P. Buvenis norėjo, kad su jais neatsisveikinčiau, tačiau visa tai nieko nepadėjo, galutinis griežtas Rūmų potvarkis išsprendė mano netikrumą ir įsakė mane neatšaukiamai išsiųsti į Telšius, į Viešvėnus arba į kitą laisvą vietą.⁶¹

Nereikėtų manyti, kad Baranauskas Čyžų palankumą gavo tik eilėraščiais ir vien dėl jų mėginta jam pagelbėti. Tačiau eilėraščiai buvo vienas iš veikimo ir socialinio prestižo kaupimo būdų. Kalbant apie ankstyvuosius Baranausko eilėraščius,

kuriais mėginta veikti, reikia pripažinti, kad bene tiesiausiai (bet ne tiesiai) bandyta veikti antruoju *Ulamki...* eilėraščiu „Hold wdzięczności Do Zwierzchności“. Tai Baranauskui nebūdingas tekstas, mat čia ne tik dėkojama vyresnybei už raštininko vietą bei žadama stropiai dirbti, bet ir reiškiamas pasiryžimas negailėti kraujo ir galvos dėl imperatoriaus ir tėvynės (šie žodžiai rankraštyje grafiškai išskiriami), kuri čia reiškia Rusijos imperiją. Šį tekstą rašo žmogus, kurio kūriniai vėliau taps anticarinio pasipriešinimo manifestais, o jis pats atvirai priešinsis carinei politikai. Neaišku, kam adresuojamas minėtas eilėraštis, tačiau kabėjimo situacija – padėka už raštininko vietą bei uolumo ir ryžto deklaravimas – rodo, kad kalbama vyresnybės akivaizdoje. Eilėraštis datuojamas 1854 m. rugsėjo 21 d., Kaune – tenai Baranauskas trumpam komandiruojamas iš Vainuto. Dienoraštyje šios dienos įrašo nėra, tačiau esama rugsėjo 22-osios:

Įteikiu prašymą Jo Malonybei Prezidentui, kad man skirtų Raštininko vietą Panevėžio apygardoje. Gaunu rezoliuciją: „Назначить въ Поневъжцкій округъ или Тельшевскій“. Be to, Prezidentas žodžiu pažadėjo vietą Viešvėnuose, Telšių apskrityje. Nors ten ir nepageidauju, negalėjau prieštarauti „predloženiju“. Dar rūmų Asesorius Ponas Lobočenka rašo rekomendacinį laišką Telšių apygardos Viršininkui.⁶²

Galima tik spėlioti, ar / kiek eilėraštis prisidėjo prie rezoliucijos gavimo, tačiau jį suteikia ilgai lauktą galimybę persikelti arčiau namų, o aplinkybėms palankiai su-

⁶¹ Antanas Baranauskas, *Raštai VIII/1*, Vilnius: Baltos lankos, 2003, 303–304.

⁶² Antanas Baranauskas, *Raštai VIII/1*, Vilnius: Baltos lankos, 2003, 297.

siklosčius – gal net ir į Anykščius. Tiesa, viską tuojau pat sujaukia rūmų prezidento iniciatyva – fonetinė rusų kalbos žodžio transkripcija čia iškyla ne tik kaip priemonė parodyti situacijos dvilypumą, kai pasiūlymas virsta įsakymu, šis kito balsas (bachtiniškąja prasme) čia pasirodo ir kaip likimą veikianti (ir tuoj pat raštu tampanti), už nuosavą balsą ir poeziją stipresnė galia. Eilėraščiai čia nebepadeda, kitaip nei prieš pusantrų metų, kai Baranauskas savo tekstais įgijo dalies kanceliarijos darbuotojų Kaune simpatijas:

[1853 rugsėjo] 18. Išdininkas vakare pareikalavo mano eilių ir jas perskaitęs gyrė, ir net nepatikėjo, kad visos iš tikrųjų mano. [...] Mano eilės buvo skaitomos dalyvaujant visiems valdininkams ir Raštininkams, ir visi Rūmai griudėjo nuo jų *pagyrimų*. *Nečiajėvas* norėjo išsiųsti mane Raštininku, bet atsisakiau teisingamasis nedidele patirtimi šiai vietai.

20. Penktadienis. Jo Malonybė Ponas Rūmų Sekretorius Sopucka mano eilės išsinešė namo, o man davė paskaityti du Krasickio raštų tomus. Visa kanceliarija manęs gailisi, kad toks talentingas turėsiu likti raštininku.⁶³ [kuršyvas – T. A.]

Kursyvu išskirta jungtis rodo, kaip eilėliavimai Baranauskui suteikia progą, užuot dirbus raštininko padėjėju, iškart tapti raštininku (proga nepasinaudojęs jis įklimpsta Vainute). Tad galima sakyti, kad eilėraščių rašymas ir darbas raštinėje ne tik konfliktavo, bet ir papildė vienas kitą – visa ši veikla vyko platesnėje rašto ir jo tvarkos sistemoje.

Apie Antano Baranausko pastangas gauti vietą kuo arčiau namų šeimynykščiai ne tik žinojo, bet ir tam skatino. Kaip minė-

ta *Ulamki...* datuojami 1855 m. kovo 31 d., o tų pačių metų vasario 24 d. dienoraštyje įrašoma: „Broliui Jonui rašiau ir šiandien pat raštu išsiunčiau laišką, kuriame plačiai išdėdėčiau savo reikalus ir visas mano likimą liečiančias aplinkybes ir lemiančias arba bent galinčias nulemti ateitį.“⁶⁴ Šios aplinkybės kontekstualizuoja Antano Baranausko dalį ir leidžia ją skaityti kaip pasakojimą apie grįžimą, ar, tiksliau, pastangas grįžti. O visą šį pasakojimą (turintį ir savitą archetipą, kuris bene aiškiausiai prasišviečia *Odisėjoje*) vainikuoja „Saula tekis“, su jame pateikiamu ekstatišku pasaulio vienybės ir Dievo galybės išgyvenimu, kurio „Niangoli ležuvis iszwiest ant ajszkibes / Nias niaturi žodziu tėjp didžios galibes“⁶⁵. Kaip jau minėta, šis eilėrašties sietinas su Baranauskų gyvenamąja vieta – būtent čia juntama pasaulio dermė ir ją kuriančio bei palaikančio Dievo buvimas, būtent į šią vietą ar kuo arčiau jos ir mėgėta grįžti Baranauskas.

Apskritai Baranauskų tekstinėje bendruomenėje *Ulamki...* galima matyti kaip grįžtamąją gestą, savitą bendruomenę patvirtinančią ir tvirtinančią saugos veiksmą. Piešiniai, nuorašai ir eilėraščiai rodo atskirų bendruomenės narių išsklidimą erdvėje, tačiau tuo pat metu jie tvirtina, kad, nepaisant erdvinių nuotolių, ryšiai išlieka. Jie patvirtinami ir išlaikomi raštu, kuris jungiamas į vieną knygą.

⁶⁴ *Ten pat*, 299.

⁶⁵ Antanas Baranauskas, *Raštai I*, Vilnius: Baltos lankos, 1995, 55.

⁶³ *Ten pat*, 262.

Išvados

1855 m. datuojama rankraštinė knyga *Ulamki...* priklauso *silva rerum* pobūdžio raštijai. Tai privačiai naudoti skirta ir už oficialių institucijų ribų parengta knyga, kuri savitai pratęsia privačios rankraštinės literatūros (populiarumo piką pasiekusios XVII–XVIII a.) tradiciją. Todėl *Ulamki...* (kaip ir didžioji Antano Baranausko kūrinų dalis) skaitytina neperžengiant šios tradicijos ribų, t. y. atsižvelgiant į rankraštinės kultūros specifika. Jos nepaisymas neleidžia adekvačiai suprasti tiek šio knygos, tiek komunikacinės situacijos, kurioje atsiranda ši *silva rerum*, tiek joje esančių kūrinių ir jų funkcionavimo.

Ulamki... yra kolektyvinis kūrinys, kurį Jonui Baranauskui paruošė jo sūnūs Antanas ir Anupras Baranauskai. Dėl to ją įmanu matyti kaip Baranauskų tekstinės bendruomenės viduje atsirandantį tekstą. Ši bendruomenė apima Baranauskų šeimyną, o jos struktūra atkartoja patriarchalinės šeimos modelį. Orientacija (nevienodu būdu bei nevienodai intensyviai) į šią bendruomenę išlaikoma didžiojoje dalyje tiek

lenkiškai, tiek lietuviškai rašytų Baranausko tekstų, o tai (potencialiai) atveria naujus kelius adekvačiau suprasti Baranausko kūrinius.

Anuprui Baranauskui priklausanti *Ulamki...* dalis sudaroma brikoliažo principu (tai iš mokyklinės aplinkos atkeliavę dailės pamokų eskizai, žemėlapių piešiniai bei nuorašai), kuriam reikia specifinio, spaudiniams nebūdingo šio *silva rerum* skaitymo būdo. Antano Baranausko rengtą dalį sudaro autoriniai eilėraščiai, kuriuos galima skaityti kaip pasakojimą apie pastangas gauti raštininko vietą kuo arčiau namų (taip sykiu pasirodo ir specifiniai rankraštinių tekstų apykaitos ir recepcijos aspektai).

Šioje rankraštinėje knygoje varijuojami nutolimo ir tapatumo įtampos motyvai. *Ulamki...* galima matyti ir kaip pastangą šią priešstatą įveikti per raštą (balso betarpiškumą, situatyvumą ir akustiškumą, pakeičiant į rašmens fiksuotumą ir vizualumą) ir taip patvirtinti išliekančius tekstinės bendruomenės, o kartu ir visos šeimynos ryšius bei tapatumą. Minėtoji pastanga ir suteikia vientisumą šiai iš pažiūros padrikai knygai.

SILVA RERUM OF THE BARANAUSKAS FAMILY

Tomas Andriukonis

S u m m a r y

This article describes a manuscript book *Ulamki...*, dated to 1855. This *silva rerum*, created in a rural environment, continues in a peculiar way the tradition of manuscripts prepared outside the limits of official institutions. *Ulamki...* was prepared within the textual community of the Baranauskas family. This community encompasses the Baranauskas family, and its structure repeats the patriarchic model of a family. Antanas and Anupras Baranauskas – authors of *Ulamki...* – dedicate this *silva rerum* to Jonas Ba-

ranauskas – the central figure of this textual community as well as the head of the family.

The part prepared by Anupras Baranauskas is composed of texts and drawings (sketches for art lessons and maps) which come from his school years. The part by Antanas Baranauskas is composed of poems authored by himself, which might be read as a story of his attempts to secure a position of a scribe as close to home as possible. Both parts include variations on the theme of tension between estrange-

ment and identity. The book itself is understood as an effort to overcome this opposition by means of a written text as well as to vindicate identity and extant

links within the textual community and at the same time the family. It is this effort that provides unity to this book, which *prima facie* seems rather diffuse.

Gauta: 2012 05 16

Priimta publikuoti: 2012 06 12

Autoriaus adresas:

Vilniaus universiteto

Lietuvių literatūros katedra

Universiteto g. 5, LT-01513 Vilnius

El. paštas: tomas.andriukonis@gmail.com